

Turinys

Kelionė į priešistorę ir senovės istoriją prasideda! 6

I PASAULIO PRIEŠISTORĖ 8

- 1.1 Žmogaus kilmė 10
- + 1.2 Neandertaliečiai ir šiuolaikiniai žmonės 12
- 1.3 Gyvenimas ledynmečio Europoje 14
- 1.4 Neolito revoliucija 16
- + 1.5 Neolito išradimai 18
- 1.6 Priešistorinis menas ir tikėjimas 20
- + 1.7 Metalų amžiai 22

SKYRIAUS SANTRAUKA 24

ISTORIJA AKTYVIAI. Kas yra eksperimentinė archeologija? 26

ISTORIJA AKTYVIAI. Priešistoriniai piešiniai 28

ŽINAU, MOKU, GALIU 30

II LIETUVOS PRIEŠISTORĖ 32

- + 2.1 Pirmieji Lietuvos gyventojai 34
- 2.2 Kaip susidarė baltai? 36
- 2.3 Nuo baltų genčių iki tautų 38
- 2.4 Gintaras – baltų auksas 40
- 2.5 Baltų verslai ir amatai 42
- 2.6 Baltų visuomenė 44
- 2.7 Senovės baltų tikėjimas 46
- 2.8 Piliakalnių kraštas 48
- + 2.9 Kaip rengėsi ir puošėsi baltai? 50

SKYRIAUS SANTRAUKA 52

TIRIAMASIS DARBAS. Baltų paveldas aplink mus 54

ŽINAU, MOKU, GALIU 56

III SENOVĖS RYTŲ CIVILIZACIJOS 58

- 3.1 Kas yra civilizacija? 60
- 3.2 Šumeras – viena seniausių civilizacijų 62
- 3.3 Vertingas šumerų palikimas 64
- 3.4 Babiloniečiai, hetitai ir asirai 66
- 3.5 Žydai – Pažadėtosios žemės tauta 68
- + 3.6 Senovės Indija ir jos palikimas 70
- + 3.7 Senovės Kinija ir jos palikimas 72

SKYRIAUS SANTRAUKA 74

ISTORIJA AKTYVIAI. Gaminame dantiraščio lentelę 76

ŽINAU, MOKU, GALIU 78

IV EGIPTO CIVILIZACIJA 80

- 4.1 Egiptas – Nilo dovana 82
- 4.2 Senovės Egipto visuomenė 84
- + 4.3 Senovės Egipto kasdienybė 86
- 4.4 Egiptiečių tikėjimas 88
- 4.5 Piramidės – didingos faraonų kapavietės 90
- + 4.6 Faraono Tutanchamono kapavietės paslaptys 92
- 4.7 Senovės egiptiečių kultūros laimėjimai 94

SKYRIAUS SANTRAUKA 96

ISTORIJA AKTYVIAI. Šventieji raiziniai – hieroglifai 98

ISTORIJA AKTYVIAI. Gaminame papirusą 100

ŽINAU, MOKU, GALIU 102

Laiko juosta 104

Istorinės asmenybės 106

Sąvokų žodynas 108

Iliustracijų šaltiniai 106

Kaip sudarytas vadovėlis LAIKAS 7?

PASAULIO PRIEŠISTORĖ

1. Žmogaus kilmė

Žmogaus ir žmonių yra tik viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

Šiuo laikotarpiu:

- išliko, iš kuro šeimynai iki šiuolaikinio žmogaus protėviai.
- ligoni neapdirbti žmogaus kūno kaulai.
- nagrinėjama žmogaus gyvenimo sąlygos ir medžiaga.
- išliko, kaip žmogaus žmogaus gyvenimo ir žmogaus gyvenimo medžiaga.
- išliko, kaip žmogaus žmogaus gyvenimo ir žmogaus gyvenimo medžiaga.
- svarbi medžiaga, kaip žmogaus gyvenimo ir žmogaus gyvenimo medžiaga.
- svarbi žmogaus ir žmogaus gyvenimo medžiaga.
- išliko, kaip žmogaus žmogaus gyvenimo ir žmogaus gyvenimo medžiaga.

1.1 Žmogaus kilmė

• Žmogaus kilmė yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1 Skyriaus įvadas

Trumpas tekstas pristato skyriuje nagrinėjamą laikotarpį. Klausimais nurodoma, ko mokiniai mokysis skyriaus temose. Laiko juostoje pažymėti svarbiausi skyriuje nagrinėjami istorijos įvykiai. Žemėlapis atspindi tam tikro skyriuje nagrinėjamo laikotarpio įvykius istorinėje erdvėje.

2 Temos

Vadovėlyje yra 44 pagrindinės temos ir 18 temų, pažymėtų ženklu +. Tai temos, skirtos padengti 30 % mokytojo pasirinktą turinį. Temos + struktūra nesiskiria nuo pagrindinės vadovėlio temos.

SKYRIAUS SANTRAUKA

1.1 Žmogaus kilmė

• Žmogaus kilmė yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.2 Neandertalčiai

• Neandertalčiai yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.3 Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.4 Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.5 Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

ŽINAU, MOKU, GALIU

1. Žmogaus kilmė

• Žmogaus kilmė yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

2. Neandertalčiai

• Neandertalčiai yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

3. Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

4. Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

5. Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

Įvadas į temą skirtas sudominti. Jame per keliamus klausimus mokiniai įvedami į temą.

Temos iliustracijos, schemas, lentelės, žemėlapiai sunumeruoti ir susieti su klausimais.

Laiko juosta padeda mokiniams orientuotis istoriniame laike.

Istorija iš arčiau – istorijos įdomybė, išplečianti temas medžiagą ir skatinanti mokinius domėtis istorija arba papildanti temas medžiagą.

1. Žmogaus kilmė

Žmogaus kilmė yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.1 Žmogaus kilmė

• Žmogaus kilmė yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

Australopitėkė Lisi

Kada gyvė: apie 3,3 mln. m. pr. Kr.

Ugis: apie 1,3 m

Svoris: apie 50-60 kg

Kur gyveno: Afrika

Mityba: augalai (lapai, vaisiai, sėklės, riešutai, šaknys), kartais gyvūnai (vabzdžiai, driejai)

Kartais gyvūnai: nemokėjo mėsos patis pasigaminti

Pavadinimas: pirmųjų žmogus

Kada gyveno: 3,3 mln. – 100 tūkst. m. pr. Kr.

Ugis: iki 1,8 m

Svoris: apie 65 kg

Kur gyveno: Afrika, Azija, Europa

Mityba: augalai ir mėsa

Veiklos požymiai: mokojo pasigaminti darbo įrankius, įkurti ugnį, statyti primityvius būstus, pagrindinė veikla – gyvūnų medžioklė, gamtos gėrybių rinkimas

Pavadinimas: šiuolaikinis žmogus (Homo sapiens)

Kada gyveno: nuo 280 tūkst. m. pr. Kr. iki dabar

Ugis: apie 1,6–1,9 m

Svoris: apie 50–90 kg

Kur gyveno: visoje žemėje, ypač daug Europoje, Azijoje, Australijoje ir Oceanijoje, Amerikoje

Mityba: augalai ir mėsa

Veiklos požymiai: moka pasigaminti įvairius įrankius, dirbti žemę, kurti kultūrą, rašyti, kurti religinius įsitikinimus, kurti meną, muziką, laida mirtiesiusius

Australopitėkė, pirmieji žmogai ir šiuolaikiniai žmonės

Nuo pirmųjų iki šiuolaikinių žmonių

Pristaikydamiesi prie aplinkos, pirmieji žmonės toliau keitėsi ir tobulėjo. Lėvajant smegenims, formavosi kalba, pradėta gyventi labiau susitelkusi. Vis dažniau naudoti darbo įrankius augalų šaknis išskirti, sumedžiotų žvėrių mėsai doroti. Žmonės įveikė ir ugnies baimę: išmoko ją išsugauti, o vėliau ir įkurti. Tokie išradimai padėjo išgyventi ir atšaukusio klimato srityse, todėl pirmieji žmonės išplito ne tik Afrikoje, bet ir Europoje bei Azijoje.

Naujausi moksliniai tyrimai rodo, kad žmogaus evoliucija buvo labai ilgas ir sudėtingas procesas. Naujos žmonių rūšys atsirado ne laipsniškai viena iš kitos, o vystėsi savarankiškai, kaip skirtingos to paties medžio šakos. Tam tikrais laikotarpiais Žemėje gyveno skirtingų rūšių žmonės. Maždaug prieš 280 tūkst. metų Afrikoje atsirado ir ilgainiui po kitus žemynus pasklido **šiuolaikiniai žmonės**. Kieno sandara jie niekuo nesiskydė nuo mūsų. Mokslininkai juos vadina **homo sapiens**. Lietuviškai tai reiškia „protiingas žmogus“. Mes esame jų palikuonys – vienintelė šiandien Žemėje gyvenančių žmonių rūšis.

1.1 Žmogaus kilmė

• Žmogaus kilmė yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.2 Neandertalčiai

• Neandertalčiai yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.3 Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.4 Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

1.5 Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

Pagrindinis temos tekstas suskaidytas į potemes.

Dievo kūrinys ar evoliucijos rezultatas?

Senovieji žmonės nei teigė, kad žmogus ir beždžionė gali būti giminiški. Juk, pagal Bibliją, gyvūnais ir žmogų Dievas sukūrė atskirai. Žmogus sukūrė panašų į Dievo išvaizdą, sielą, kurios gyvūnais neturi.

XIX a. viduryje sensaciją sukėlė mokslininko **Čarlzo Darvino** knyga apie gyvūnų ir augalų kilmę atsiradimą. Savo knygoje C. Darvinas įrodinėjo, kad gyvūnų organizmai pamažu keičiasi, taip prisitaikdami prie kintančios aplinkos. Dalis jų prisitaikyti nesugeba ir išnyksta, o kiti prisiderina ir virsta naujomis, tolesnėmis rūšimis. Šis aiškinamas vadinama **evoliucijos teorija**. Remiantis ja, žmogus per milijonus metų išsivystė iš padarų, panašių į beždžiones.

Prieš tai nemažai laiko, kad žmonės patirtų evoliucijos teoriją išradomus. Tik po daugybės stulbinamų archeologų radinių atsirado įrodymų, kad žmogus ir beždžionė turi bendrą protėvį.

Afrika – žmogijos lopys?

Bendri žmogus ir beždžionė protėviai gyveno Afrikoje. Prieš kelias dešimtis milijonų metų pradėjus sausiui klimatui, ėmė retėti

Istorinės asmenybės, sąvokos ir labai svarbios datos tekste paryškintos. Jų paaiškinimai pateikti kiekvienos vadovėlio dalies gale esančiame žodyne.

Rašytinis šaltinis – pateikiami istorijos šaltiniai arba tekstų ištraukos.

5 Tiriamasis darbas

Vadovėlyje pateikiami 2 tiriamieji darbai – projektinės veiklos pasiūlymai.

6 Istorija aktyviai

Vadovėlyje yra 8 žinių ir aktyvios veiklos temos. Siūloma ne tik daugiau sužinoti, bet ir praktiškai išbandyti tam tikras veiklas.

Įvade pristatoma planuojama veikla arba darbo metodas.

Darbo veiksmai apibūdina aktyvios veiklos uždutis ir išskiria jų etapus.

Užduotys, kaip ir pagrindinėse vadovėlio temose, yra diferencijuotos ir pažymėtos ženklais.

7 Laiko juosta

Laiko juostoje pateikiama svarbiausių pasaulio, Europos ir Lietuvos istorijos įvykių raida.

8 Istorinių asmenybių ir sąvokų žodynas

Prie kiekvienos asmenybės ir sąvokos pateikiama trumpa jos biografija ar paaiškinimas.

9 Vadovėlį papildoma dviejų dalių užduočių sąsiuvinis „Laikas 7“

Jo temos atitinka vadovėlyje esančias. Mokytojams rengiami teminiai vadovėlio „Laikas 7“ planai, kuriuos bus galima rasti leidyklos interneto svetainėje **www.briedis.lt**.

3 Skyriaus santrauka

Išėitai medžiagai pasikartoti pateikiami išvardiniai kiekvienos temos teiginiai.

4 Žinau, moku, galiu

Žinių ir gebėjimų patikros ir įsivertinimo puslapiai pateikiamos užduotys istorinėms asmenybėms, sąvokoms apibūdinti, orientuoti istorinėje erdvėje ir laike. Atskiros užduotys skirtos istorijos šaltiniams nagrinėti, istorijos įvykiams vertinti, mokinių kūrybiškumui ugdyti. Įsivertinimas skirtas mokiniui patikrinti, kaip jis įsisavino tam tikras žinias ir kompetencijas.

ISTORIJA AKTYVIAI

1. Žmogaus kilmė

• Žmogaus kilmė yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

2. Neandertalčiai

• Neandertalčiai yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

3. Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

4. Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

5. Neolitikas

• Neolitikas yra viena (paprastai) Daugelis nei vienai žmogaus kilmės mokslininkų (nuo šiuolaikinio ir ne pilnamo daugių). Šis laikas žmonių ir beždžionių giminių mišinys nuolat. Tačiau nei tai pilnamo mokslas, gaunamas ištyrimais, daugiausia įrašytą gausia osteologija. Žmogaus protėviai laikotarpį priešistorės. Mokslininkai sako, kaip žmogus, gyveno ir žmogų (tėto) žmonės, iki šiol gausiai amžiaus medžiagą, kaip jo mato išradimas paleo žmonių gyvenimą.

I PASAULIO PRIEŠISTORĖ

Beždžionės ir žmonės yra kilę iš bendrų protėvių! Daugiau nei prieš šimtmetį tokia mokslininkų išvada stebino ir net piktino daugelį. Šiais laikais žmonių ir beždžionių giminystė nekelia nuostabos. Tačiau, net ir toli pažengus mokslui, gausėjant archeologų radinių, daugybė paslapčių gaubia ankstyviausių žmonijos praeities laikotarpį – priešistorę. Mokslininkus tebedomina, kaip atsirado, vystėsi ir Žemėje išplito žmonės, į ką tikėjo akmens amžiaus medžiotojai, kaip to meto išradimai pakeitė žmonių gyvenimą.

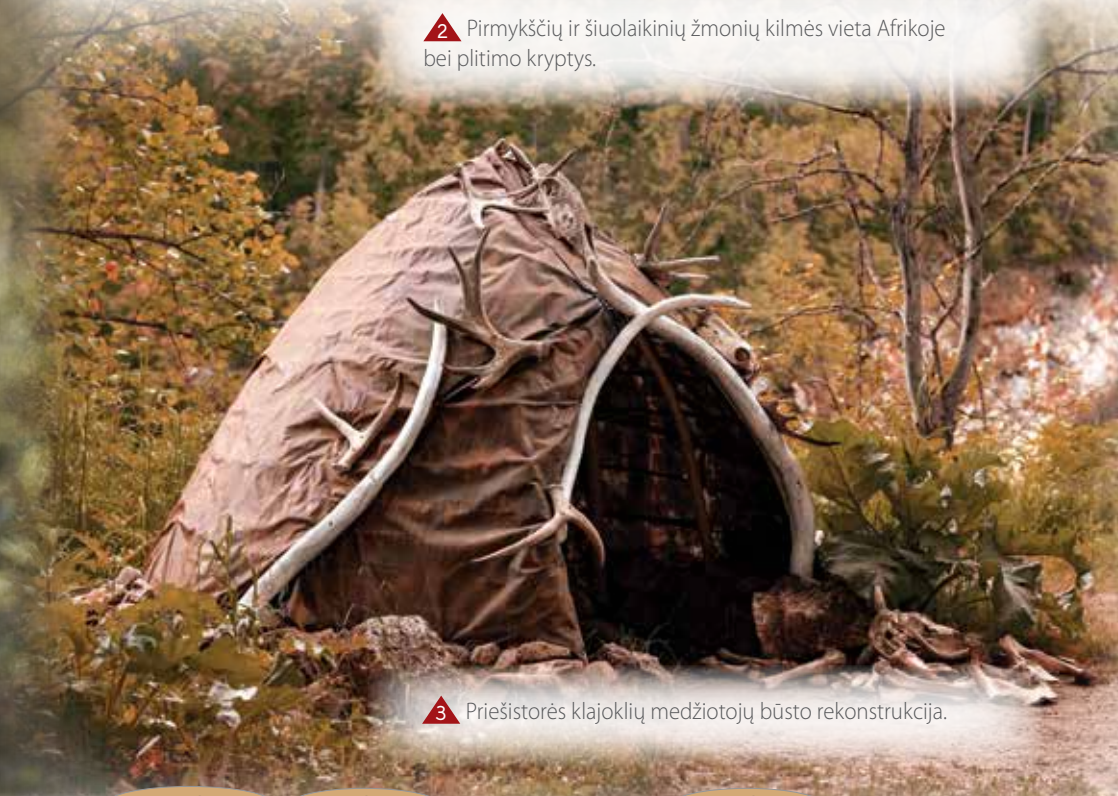

Šiame skyriuje:

- sužinosi, iš kurio žemyno kilo šiuolaikinių žmonių protėviai;
- + lyginsi neandertaliečius ir šiuolaikinius žmones;
- nagrinėsi priešistorės žmonių gyvenimo sąlygas ledynmečio Europoje;
- išsiaiškinsi, kokių permainų žmonių gyvenime įvyko prasidėjus neolito revoliucijai;
- + susipažinsi su neolito laikotarpio išradimais;
- + suprasi metalų atradimo reikšmę;
- vertinsi tikėjimo ir meno reikšmę priešistorės žmonių gyvenime;
- išbandysi naujoviškus archeologijos tyrimo būdus.

2 Pirmykščių ir šiuolaikinių žmonių kilmės vieta Afrikoje bei plitimo kryptys.

3 Priešistorės klajoklių medžiotojų būsto rekonstrukcija.

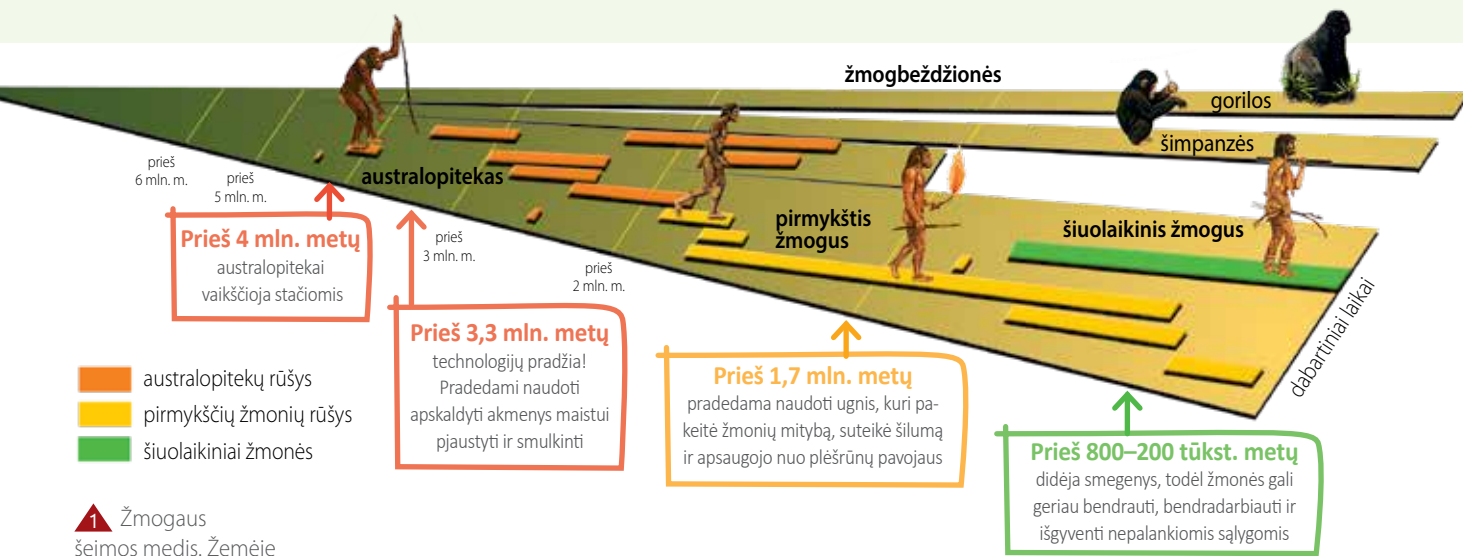
1 Berniukas iš priešistorinių klajoklių medžiotojų laikų. Kartais panašūs įsivaizdavimai prieštarauja mokslininkų duomenims.

1.

Žmogaus kilmė

Žmogaus kilmė yra viena didžiausių pasaulį gaubiančių paslapčių. Vargu ar įmanoma rasti vienareikšmį atsakymą į šį svarbų klausimą. Kai kurie iš mūsų teigtų esą Dievo kūriniai, kiti užsispyrę tvirtintų kilę iš beždžionės.

1 Žmogaus šeimos medis. Žemėje gyvenusius *homo* rūšies atstovus galima priskirti skirtingoms šakoms.

Dievo kūrinys ar evoliucijos rezultatas?

Senovėje žmonės net neįtarė, kad žmogus ir beždžionė gali būti giminiški. Juk, pagal Bibliją, gyvūnus ir žmogų Dievas sukūrė atskirai. Žmogui suteikta panaši į Dievo išvaizda, siela, kurios gyvūnai neturi.

XIX a. viduryje sensaciją sukėlė mokslininko **Čarlzo Dárvino** knyga apie gyvūnų ir augalų rūšių atsiradimą. Savo veikale Č. Darvinas įrodinėjo, kad gyvieji organizmai pamažu keičiasi, taip prisitaikydami prie kintančios aplinkos. Dalis jų prisitaikyti nesugeba ir išnyksta, o kiti prisiderina ir virsta naujomis, tobulesnėmis rūšimis. Šis aiškinimas vadinamas **evoliucijos teoreja**. Remiantis ja, žmogus per milijonus metų išsivystė iš padarų, panašių į beždžiones.

Prareikė nemažai laiko, kad žmonės patiktų evoliucijos teorijos išvadamis. Tik po daugybės stulbinamų archeologų radinių atsirado įrodymų, kad žmogus ir beždžionė turi bendrus protėvius.

Afrika – žmonijos lopšys?

Bendri žmogaus ir beždžionės protėviai gyveno Afrikoje. Prieš kelias dešimtis milijonų metų pradėjus sausėti klimatui, ėmė retėti

miškai. Medžiuose gyvenančioms beždžionėms pradėjo trūkti maisto. Vienos jų vis dažniau nusileisdavo ant žemės ir, ieškodamos kuo pramisti, pamažu prisitaikė gyventi atvirose vietovėse: formavosi stati laikysena, jos pramoko vaikščioti dviem kojomis.

Prieš 4 mln. metų Afrikos savanose nedidelėmis grupelėmis gyveno staciomis vaikščioti mokėję **australopitėkai**. Jų smegenys buvo nedidelės, o išvaizda labiau priminė beždžionę nei žmogų. Australopitėkai mito augalais, smulkiais gyvūnais.

Mokslininkų teigimu, maždaug prieš 3,3 mln. metų iš australopitėkų išsivystė **pirmykščiai žmonės**. Jie turėjo didesnes smegenis, iš akmens mokėjo pasigaminti primityvių darbo įrankių. Šiuo svarbiu žmonijos istorijos įvykiu prasideda priešistorė ir senasis akmens amžius – **paleolitas**.

Pirmykščiai žmonės gyveno mažomis bendruomenėmis. Kalbėti jie dar nemokėjo – bendravo šūksniais ir rankų mostais. Pirmuosius žmogaus giminės atstovus mokslininkai lotyniškai pavadino *homo*. Lietuviškai tai reiškia „žmogus“.

3 Suakmenėjusioje vulkaninėje uolienoje prieš 3,6 mln. metų australopitėkų paliktos pėdos. Jas aptiko archeologai. Tai įrodymas, kad australopitėkai vaikščiojo staciomis.

Australopitėkė Liusi

1974 m. karštoje ir sausringoje Etiopijos lygumoje tyrinėtojams pavyko rasti prieš 3,2 mln. metų gyvenusios australopitėkų patelės skeleto fragmentą. Tai viena seniausių mokslui žinomų šios rūšies atstovių. Mokslininkai ją švelniai pavadino Liusi pagal tyrinėtojų stovykloje skambėjusią grupės „The Beatles“ dainą. Liusi tyrimai parodė, kad jos dubens ir kojų kaulai buvo panašūs į žmonių. Kitaip nei beždžionės, ji stovėjo ir vaikščiojo dviem kojomis.

Nuo pirmykščių iki šiuolaikinių žmonių

Prisitaikydami prie aplinkos, pirmykščiai žmonės toliau keitėsi ir tobulėjo. Lavėję smegenims, formavosi kalba, pradėta gyventi labiau susitelkus. Vis dažniau naudoti darbo įrankiai augalų šaknims išsikasti, sumedžiotų žvėrių mėšai doroti. Žmonės įveikė ir ugnies baimę: išmoko ją išsaugoti, o vėliau ir įkurti. Tokie įgūdžiai padėjo išgyventi ir atšiauresnio klimato srityse, todėl pirmykščiai žmonės išplito ne tik Afrikoje, bet ir Europoje bei Azijoje.

Naujausi moksliniai tyrimai rodo, kad žmogaus evoliucija buvo labai ilgas ir sudėtingas procesas. Naujos žmonių rūšys atsirado ne laipsniškai viena iš kitos, o vystėsi savarankiškai, kaip skirtingos to paties medžio šakos. Tam tikrais laikotarpiais Žemėje gyveno skirtingų rūšių žmonės. Maždaug prieš 280 tūkst. metų Afrikoje atsirado ir ilgainiui po kitus žemynus pasklido **šiuolaikiniai žmonės**. Kūno sandara jie niekuo nesiskyrė nuo mūsų. Mokslininkai juos vadina *homo sapiens*. Lietuviškai tai reiškia „protingasis žmogus“. Mes esame jų palikuonys – vienintelė šiandien Žemėje gyvenančių žmonių rūšis.

Pavadinimas: australopitėkas	
Kada gyveno: 4,2–1 mln. m. pr. Kr.	
Ūgis: apie 1,2–1,5 m	
Svoris: 25–50 kg	
Kur gyveno: Afrika	
Mityba: augalai (lapai, vaisiai, sėklos, riešutai, šaknys), kartais gyvūnai (vabzdžiai, driežai)	
Veiklos požymiai: nemokėjo nieko pats pasigaminti	

Pavadinimas: pirmykštis žmogus	
Kada gyveno: 3,3 mln. – 100 tūkst. m. pr. Kr.	
Ūgis: iki 1,8 m	
Svoris: apie 65 kg	
Kur gyveno: Afrika, Azija, Europa	
Mityba: augalai ir mėsa	
Veiklos požymiai: mokėjo pasigaminti primityvių darbo įrankių, įkurti ugnį, statyti primityvius būstus, pagrindinė veikla – gyvūnų medžioklė, gamtos gėrybių rinkimas	

Pavadinimas: šiuolaikinis žmogus (lot. <i>homo sapiens</i>)	
Kada gyveno: nuo 280 tūkst. m. pr. Kr. iki dabar	
Ūgis: apie 1,6–1,9 m	
Svoris: apie 50–90 kg	
Kur gyveno: kilo iš Rytų Afrikos, po to išplito Europoje, Azijoje, Australijoje ir Okeanijoje, Amerikoje	
Mityba: augalai ir mėsa	
Veiklos požymiai: moka pasigaminti įvairių įrankių, drabužių ir dirbinių, moka kalbėti ir turi religinių įsitikinimų, kuria meną, muziką, laidoja mirusiuosius	

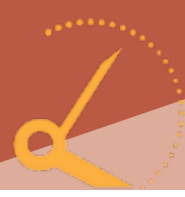
4 Australopitėkai, pirmykščiai ir šiuolaikiniai žmonės.

2 Č. Darvini skirta karikatūra XIX a. laikraštyje.

- Išnagrinėk 1.
 - Apibūdink svarbiausius žmonių raidos etapus.
 - Paaiškink, kodėl žmogaus evoliucija primena medį su daug šakų.
- Išnagrinėk 2.
 - Kodėl karikatūroje Č. Darvinas vaizduojamas kaip beždžionė?
 - Paaiškink, kuo skiriasi Biblijoje ir evoliucijos teorijoje išdėstyti žmogaus kilmės aiškinimai.
- Palygink australopitėkus, pirmykščius ir šiuolaikinius žmones 4.
- Išnagrinėk 9 p. 2.
 - Nustatyk, kuriuose žemynuose gyveno pirmykščiai ir šiuolaikiniai žmonės.
 - Pagrįsk teiginį, kad Afrika yra žmonijos lopšys.
- Išskirk gamtines sąlygas, kurios trukdė arba padėjo žmonėms plisti.
- Internete pasidomėkite, kaip mokslininkai atkuria priešistorės žmonių išvaizdą. Surinktą informaciją pristatykite.
- Padiskutuokite, kodėl skiriasi Biblijoje ir mokslininkų pateikiami aiškinimai apie žmogaus kilmę.

1.1 Žmogaus kilmė

- Remiantis mokslininko Č. Darvino evoliucijos teorija, žmogus per milijonus metų išsivystė iš padarų, panašių į beždžiones.
- Prieš 4 mln. metų Afrikos savanose gyveno tolimaisiais žmogaus protėviais laikomi australopitekai.
- Mokslininkų teigimu, maždaug prieš 3,3 mln. metų Afrikos žemyne atsiradę pirmą kartą žmonės pradėjo gamintis įrankius.
- Pirmą kartą žmonės išplito ne tik Afrikoje, bet ir Europoje bei Azijoje.
- Maždaug prieš 280 tūkst. metų Afrikoje atsirado ir ilgainiui po kitus žemynus pasklido šiuolaikiniai žmonės.

1.3 Gyvenimas ledynmečio Europoje

- Maždaug prieš 45 tūkst. metų į Europą atkeliavę šiuolaikiniai žmonės gyveno atšiauriomis ledynmečio sąlygomis.
- Senajame akmens amžiuje – paleolite – žvėrių medžioklė ir gamtos gėrybių rinkojimas buvo svarbiausias žmonių pragyvenimo šaltinis.
- Ledynmečio laikotarpio žmonės buvo klajokliai. Jie apsistodavo prie upių, ežerų įsirengtose laikinose stovyklavietėse.
- Stambių žvėrių medžioklė, tykantys pavojai telkė žmones. Jie gyveno ne pavieniui, o drauge: šeimomis, giminėmis, gentimis.

+ 1.5 Neolito išradimai

- Neolite daugumą darbo įrankių žmonės tebegamino iš akmens, bet akmenį ėmė gludinti, o vėliau pjaustyti, gręžti primityviomis gręžimo staklėmis.
- Žemdirbiai iš molio pradėjo lipdyti pirmuosius keraminius dirbinius.

+ 1.2 Neandertaliečiai ir šiuolaikiniai žmonės

- Senajame akmens amžiuje iš Afrikos į Europą atskraustė šiuolaikiniai žmonės. Čia jie sutiko žemyno senbuivius neandertaliečius. Kurį laiką Žemėje gyveno abiejų rūšių žmonės.
- Neandertaliečiai mokėjo įkurti ugnį, paruošti ant jos maistą, pasigaminti sudėtingų akmeninių ir kaulinių įrankių, deguto iš beržo, bendravo savo kalba, laidojo mirusiuosius ir rūpinosi ligoniais.
- Iki šiol mokslininkai tiksliai nežino, kodėl susidūrę su mūsų protėviais – šiuolaikiniais žmonėmis – neandertaliečiai išnyko.

1.4 Neolito revoliucija

- Maždaug X tūkst. pr. Kr. Artimuosiuose Rytuose, Derlingajame pusmėnulyje, žmonės pradėjo verstis žemdirbyste ir gyvulininkyste. Šiomis permainomis prasidėjo naujasis akmens amžius – neolitas.
- Pasikeitė žmonių gyvenimo būdas – jie tapo sėslūs. Vietoj laikinų stovyklaviečių imtos kurti gyvenvietės.
- Artimuosiuose Rytuose atsirado ir pirmieji miestai – Jėrichas ir Čatál Chiujukas.
- Kartu su žemdirbyste ir gyvulininkyste prasidėjusius itin reikšmingus pokyčius mokslininkai pavadino neolito revoliucija.

- Išrastos audimo staklės leido žmonėms nusiausti norimos formos, spalvos, tankio audinį drabužiams siūti.
- Pradėjus gauti didesnę derlių ir susidarius maisto pertekliui, dalis žemdirbių galėjo imtis kitos veiklos. Neolito laikotarpiu atsirado amatai ir mainų prekyba.

1.6 Priešistorinis menas ir tikėjimas

- Priešistorės menas buvo glaudžiai susijęs su šio laikotarpio žmonių tikėjimais.
- Paleolito meno pavyzdžiai yra gyvūnų piešiniai ant uolų, iš kaulo išraižytos moterų ir gyvūnų skulptūros.
- Jau nuo priešistorės laikų žmonės tikėjo pomirtiniu gyvenimu. Tai rodo prie mirusiųjų dedamos įkapės: darbo įrankiai, papuošalai, ginklai.
- Neolito laikotarpiu Vakarų Europoje iš milžiniškų akmenų statyti didingi megalitai.

+ 1.7 Metalų amžiai

- Maždaug VIII tūkst. pr. Kr. Artimųjų Rytų gyventojai pirmieji pradėjo apdirbti metalus.
- Apie III tūkst. pr. Kr. išplitus bronziniams darbo įrankiams ir ginklams, baigėsi neolitas. Prasidėjo naujas žmonijos istorijos laikotarpis – bronzos amžius.
- II tūkst. pr. Kr. pradžioje Artimųjų Rytų gyventojai hetitai išmoko lydyti gerokai tvirtesnį metalą – geležį. Paplitus geležiniams dirbiniams, baigėsi bronzos amžius ir prasidėjo geležies amžius.

SVARBIAUSI PRIEŠISTORĖS ŽMONIJOS LAIMĖJIMAI

PALEOLITAS	NEOLITAS
Nuskelto, apskaldyto akmens darbo įrankiai	Gludinto akmens įrankiai, akmens gręžimas
Medžioklė, žvejyba	Žemdirbystė
Gamtos gėrybių rinkimas	Gyvulininkystė
Ugnies naudojimas	Amatai
Žodžių kalba	Mainai
Tikėjimas	Verpimas, pynimas ir audimas
Menas	Keramika
Šokis ir muzika	Pirmieji miestai
Žodinė kūryba	Metalų apdirbimas
Apranga	Pastatai iš plytų ir akmenų
Gyvenimas bendruomenėmis	Sėslus gyvenimo būdas
Būstai	

Gaminame dantiraščio lentelę

Seniausią pasaulyje raštą daugiau kaip prieš 5 tūkst. metų sukūrė Šumerų civilizacija. Šis išradimas reikšmingas visai žmonijai. Jis leido išsaugoti sukauptą informaciją ateities kartoms ir pasidalyti įgytomis žiniomis bei patirtimi.

Seniausia šumerų rašto forma buvo paveikslėliai, vadinami piktogramomis. Tokio rašto perskaitymas neretai priminė galvosūkį. Ilgainiui šumerai raštą patobulino ir vietoj paveikslėlių pradėjo rašyti simbolius. Toks raštas pavadintas dantiraščiu, nes jo simboliai priminė danties įkandimą. Šumerai rašė trikampio formos nendriniais pagaliukais ant šlapio molio lentelių. Vėliau lenteles džiovino ir dėjo į saugyklas.

Pasigaminti dantiraščio lentelę ir ką nors ant jos užrašyti gali ir tu. Tai net tik galimybė atsiskleisti kūrybiškumui, pajusti ir suprasti šumerų rašto ypatumus, bet ir proga atkurti tūkstančių metų senumo rašto pavyzdžius.

Šumerų raštas

Piktogramos 3200 m. pr. Kr.	Dantiraštis 2400 m. pr. Kr.	
		diena
		eiti
		galva
		miežiai
		duona
		ranka
		valgyti
		vanduo

Šumerų rašto raida.

1 2 3 Darbo veiksmai

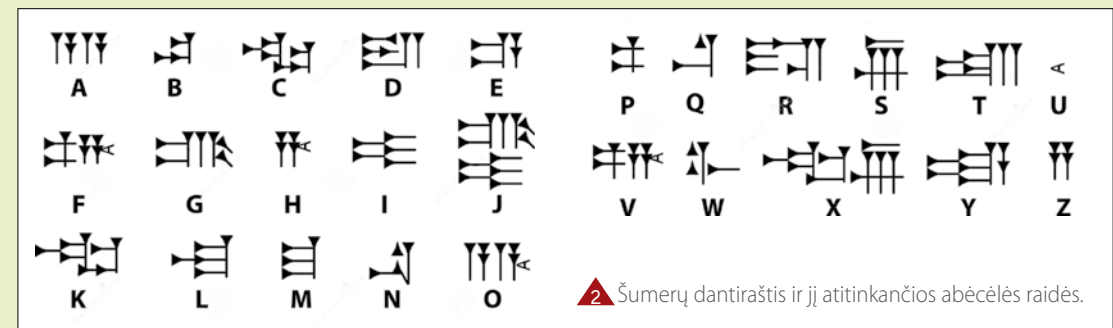
1. Išižiūrėk į pateiktus šumerų rašto ženklus ir nuspręsk, kokį raštą naudosi: piktogramų, dantiraštį ar dantiraščio simbolius pritaikysi abėcėlei.
2. Apgalvok, ką rašysi. Stenkis, kad tai būtų prasmingas tekstas, o ne paskirų simbolių kratyns.
3. Paimk medinį pagaliuką ir suteik jam tokią formą, kaip parodyta iliustracijoje. Jei tokio neturi, tiks bet koks įnagis smailėjančiu galu, pavyzdžiui, dantų krapštukas.
4. Pasiruošk išminkytą molį arba modeliną. Jeigu neturi, tiks ir plastilinas, bet jis nesukietėja ir gali deformuotis.
5. Iš pasirinktos medžiagos suformuok lentelę. Paprastai šumerų lentelių matmenys galėjo būti nuo 2 × 2 cm iki 18 × 9 cm, apvalios – apie 8 cm. Stori rinkis pagal lentelės dydį: kuo didesnis skersmuo, tuo storesnė lentelė.
6. Pasistenk, kad lentelės kraštai būtų kuo lygesni.
7. Pasitikrink! Iš pradžių ant popieriaus, o vėliau ant lentelės pabandyk įbrėžti kelis simbolius.

Reikalingos priemonės:

- molis arba modelinas (galima naudoti ir plastiliną);
- peiliukas;
- popieriaus lapas ir rašiklis;
- smailėjančios trikampio formos pagaliukas.

8. Kai jau pakankamai įgusi, lentelėje išbraižyk pasirinktą tekstą.
9. Palik lentelę išdžiūti nuo 12 iki 24 valandų. Tikslus laikas priklauso nuo medžiagos rūšies, lentelės dydžio ir storio.
10. Pagamintą lentelę įvyniok į apsauginę medžiagą arba kitaip apsaugok, kad nesudužtų.

Šumerų dantiraštis ir jį atitinkančios abėcėlės raidės.

Antano Vienuolio progimnazijos moksleivių sukurtos dantiraščio lentelės.

?

1. Internete surask šumerų rašto pavyzdžių, pristatyk juos klasei.
2. Paaiškink, kodėl rašto sukūrimas laikomas vienu reikšmingiausių žmonijos išradimų.
3. Remkis pateiktais patarimais ir pagamink šumerų rašto lentelę. Parenk trumpą jos pristatymą.
4. Apsikeiskite pasigamintomis lentelėmis. Kiekvienas iš jūsų tegul nustato rašto tipą ir pabando iššifruoti, kas buvo parašyta.
5. Klasėje arba mokykloje surenkite lentelių parodą su aprašymais. Po jos klasėje aptarkite, kas sekėsi, o kur kilo sunkumų gaminant lenteles.

Svarbiausios sąvokos

1 Savais žodžiais apibūdink šias sąvokas.

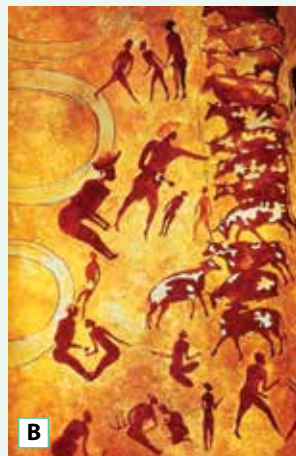
Neolito revoliucija	Bronzos amžius
Akmens amžius	Geležies amžius
Priešistorė	Evoliucijos teorija

Taikau žinias ir gebėjimus

2 Kuriam priešistorės laikotarpiui priskirtum A–H: paleolitui ar neolitui? Atsakymą argumentuok.

A Prancūzijos Šovė urve aptiktas piešinys su laukiniais gyvūnais, sukurtas prieš 36 tūkst. metų.

B Sacharos dykumos urve aptiktas piešinys, sukurtas prieš 7 tūkst. metų.

C Kipre rastų pastatų rekonstrukcija. Jie pastatyti prieš 8 tūkst. metų.

D Egipte rastas rankinis kirtiklis, pagamintas prieš 300 tūkst. metų.

E Šveicarijoje rastas kirvis, pagamintas prieš 5 tūkst. metų.

F Ukrainoje rasto statinio rekonstrukcija. Jis pastatytas prieš 15 tūkst. metų.

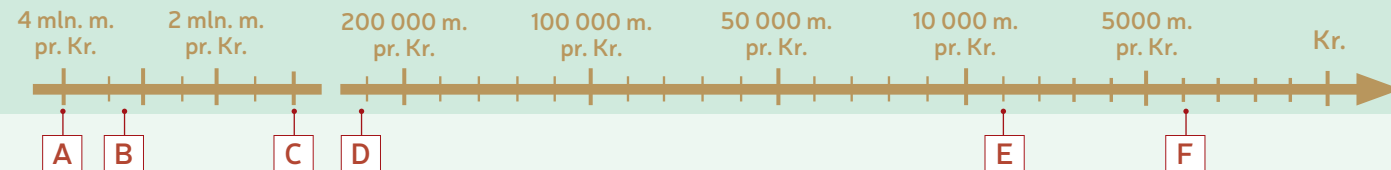
G Irake rastas molinis puodas, pagamintas prieš 6 tūkst. metų.

H Ispanijoje rastos trinamosios garnos, pagamintos prieš 6 tūkst. metų.

5 Rask šiuose teiginiuose klaidas ir ištaisyk jas.

1. Remiantis Č. Darvino evoliucijos teorija, šiuolaikiniai žmonės prieš milijonus metų sukūrė Dievas.
2. Pirmą kartą žmonės gyveno tik Afrikoje, šiaurės ir pietų Amerikoje.
3. Paleolito laikais žmonės gyveno sėsliai, vertėsi žemdirbyste ir gyvulininkyste.
4. Kartu su ugnies išradimu prasidėjusius itin reikšmingus pokyčius mokslininkai pavadino neolito revoliucija.
5. Geležies amžiuje Vakarų Europoje iš milžiniškų akmenų statyti didingi megalitai.

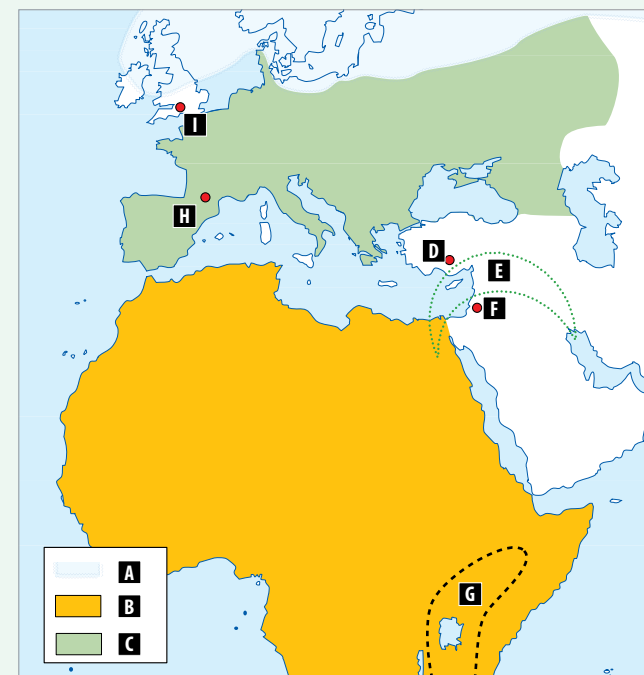

Orientuojusi istoriniame laike

6 Kuri raidė laiko juostoje atitinka?

1. Atsiranda šiuolaikiniai žmonės.
2. Artimuosiuose Rytuose pradeda dirbti žemę ir auginti gyvulius.
3. Atsiranda pirmą kartą žmonės.
4. Pradedama naudoti ugnis.

5. Atsiranda australopiteikai.
6. Išmokstama lydėti bronzą.

7 Išrikiuok priešistorės laikotarpius nuo seniausio iki naujausio.

Paleolitas	Bronzos amžius
Geležies amžius	Mezolitas
Neolitas	

Orientuojusi istorinėje erdvėje

8 Kuri raidė žemėlapyje atitinka?

1. Žmonijos lopšys
2. Toliausias ledyno išplitimas
3. Derlingasis pusmėnulis
4. Čatal Chiujukas
5. Jerichas
6. Afrika
7. Europa

9 Apibūdink šių objektų paskirtį. Nurodyk jų vietą žemėlapyje.

Pasitikrink

Dabar tu gali...

- ... nurodyti, iš kur kilo pirmą kartą ir šiuolaikiniai žmonės;
- ... apibūdinti gamtos sąlygas ir jų įtaką žmonių gyvenimui ledynmečiu;
- ... įvertinti neolito revoliucijos reikšmę;
- ... palyginti pagrindinius žmonių verslus ir kasdienio gyvenimo sąlygas paleolito ir neolito laikotarpiais;
- ... nusakyti tikėjimo ir meno sąsajas priešistorės laikais;
- ... išvardyti svarbiausius priešistorės žmonijos laimėjimus.

	Taip	Iš dalies	Ne	
... nurodyti, iš kur kilo pirmą kartą ir šiuolaikiniai žmonės;	●	●	●	10–11 p.
... apibūdinti gamtos sąlygas ir jų įtaką žmonių gyvenimui ledynmečiu;	●	●	●	14–15 p.
... įvertinti neolito revoliucijos reikšmę;	●	●	●	16–17 p.
... palyginti pagrindinius žmonių verslus ir kasdienio gyvenimo sąlygas paleolito ir neolito laikotarpiais;	●	●	●	14–17 p.
... nusakyti tikėjimo ir meno sąsajas priešistorės laikais;	●	●	●	20–21 p.
... išvardyti svarbiausius priešistorės žmonijos laimėjimus.	●	●	●	25 p.